

JIM VAN DER MEER MOHR

Na mijn studie kunstgeschiedenis in Utrecht aan het toenmalige Kunsthistorisch Instituut aan de Drift, raakte ik in Den Haag—waar ik toen sinds korte tijd woonde en werkte—in 1984 betrokken bij een werkgroep die zich het lot aantrok van het met sluiting bedreigde Haagse Museum Bredius. Lid van deze werkgroep was onder meer ook mijn afstudeerdocent Albert Blankert, die eveneens in den Haag woonachtig was. De brug tussen Den Haag en Utrecht was door deze werkgroep dus snel geslagen.

Voor dit lustrumboek van de Utrecht Tafel vond ik het daarom passend aandacht te schenken aan Abraham Bredius. Deze markante persoonlijkheid uit het Den Haag van het begin van de vorige eeuw was wellicht geen lid, maar heeft indirect, zo bleek mij vrij snel, wel een rol gespeeld in de geschiedenis van onze sociëteit. Utrecht en De Witte zijn nauw met elkaar verbonden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Utrecht Tafel dit boek nu aanbiedt aan de bibliotheek van De Witte. Het was immers de in Utrecht geschoolde jurist J.G. Gleichman die in 1868 de eerste catalogus van de bibliotheek van De Witte samen heeft gesteld.^[1]

Al in 1978 meldde de Interservice Officer's Club dat zij in 1984 de huur op zou gaan zeggen van het linkerdeel van De Witte. Als dit ook daadwerkelijk zijn beslag gaat krijgen, op 1 maart 1984, laten de commissarissen allerlei alternatieven voor verhuur de revue passeren. Een van die opties was de huisvesting aldaar van het Haagse Museum Bredius, dat sinds jaar en dag aan de Prinsegracht stond en in die periode werd gesloten. Ook een dependance van het Mauritshuis werd als mogelijkheid geopperd, evenals van Museum Mesdag, dat toen nog onder de directie van het Mauritshuis viel.

Het werd uiteindelijk de uitgeversgroep Kluwer,^[2] die voor een deel van de activiteiten het linkerdeel van het Pleingebouw betrok. Hiermee wisten de commissarissen een groot financieel debacle af te wenden.

Maar hoe zou het geweest zijn als Museum Bredius er daadwerkelijk was gekomen en dit bij velen onbekende pareltje niet zijn onderkomen had gekregen aan de Lange Vijverberg 14? Zeker had de collectie zich er qua allure thuis gevoeld. Deze voormalige privé-collectie geeft immers een prachtig beeld van de verzamelgeest van een—van huis uit Amsterdamse—patriciër uit het laatste kwart van de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw. Een onderkomen 'op stand' aan het Plein zou dan ook een passende behuizing zijn geweest. Of het in financiële termen het gewenste soelaas had geboden is zeer de vraag. De gemeente Den Haag was van mening dat er bezuinigd moest worden en er was dus niet echt een 'bruidschat' te verwachten geweest.

Stel dus dat het wel was doorgestaan, dan is het toch interessant te weten wie deze Abraham Bredius was? Of hij ooit lid is geweest van De Witte weet ik niet. Ledenlijsten zijn niet voorhanden en in de bibliotheek aldaar bevinden zich geen bulletins uit het begin van de vorige eeuw. In de 'Gedenkboeken' uit 1902 en 2002 komt hij in ieder geval niet voor. Ook kan het niet afgeleid worden uit wat wij verder weten van Bredius. Deze grote archiefvorser, verzamelaar en kunstkenner stond in ieder geval niet bekend als 'sociëteitsdier'. Veeleer hebben we het beeld van een teruggetrokken man, die zich voornamelijk ophield in de archieven, veel op reis was en niet zelden in conflict kwam met zijn meerderen. Bredius was bovendien autodidact en heeft dus geen actieve studententijd gehad in Utrecht of Leiden.

Abraham Bredius (1855–1946) was het enige kind van Johannes Jacob Bredius en Hendrika Hillegonda van den Brink.^[3] Zijn vader was directeur van de Gezamenlijke Buskruitmakers van Noord-Holland, Utrecht en

Zeeland. Zijn grootvader Abraham Bredius was eigenaar van de buskruitmolen De Krijgsman bij Bussum. Ook de jonge Bredius was dus voorbestemd in zaken te gaan. Op jonge leeftijd verloor hij zijn moeder; hierdoor ontstond een hechte band tussen vader en zoon. Abraham Bredius had zelf totaal geen belangstelling voor een carrière in de buskruitfabriek, maar wilde aanvankelijk de muziek in gaan. Toen bleek dat hij van de pianokunst niet zijn professie kon gaan maken, omdat zijn polsen niet bestand waren tegen het vele studeren, stelde zijn vader hem in 1878 in staat een reis door Europa te maken. Deze reis is bepalend geweest voor zijn verdere leven.

In Berlijn kwam hij in contact met Wilhelm von Bode, directeur van de Berlijnse musea en destijds een van de bekendste kunsthistorici. Deze heeft hem aangespoord de Hollandse meesters te gaan bestuderen. Vanaf dat moment is Bredius in de archieven gedoken, waar hij allerhande informatie vergaarde over Hollandse zeventiende-eeuwse kunstenaars. Bredius publiceerde zijn vondsten in onder andere het gezaghebbende kunsthistorische—en nog steeds bestaande—tijdschrift *Oud-Holland*, maar ook in andere binnen- en buitenlandse tijdschriften. Later zou hij deze archiefsprokkelingen bundelen in de zevendelige *Künstler-Inventare*, een standaardwerk dat nog steeds regelmatig wordt geraadpleegd.

Bredius combineerde dit archiefonderzoek met het nauwgezet vergelijken en bestuderen van het werk van de kunstenaars. Al gauw gold hij dan ook als een groot kenner van met name Hollandse zeventiende-eeuwse schilderkunst. Dankzij zijn archiefonderzoek kon hij als geen ander schilderijen herkennen. In 1899 ontdekte hij in Berlijn bijvoorbeeld Vermeers *Allegorie op het geloof*, thans in het Metropolitan Museum te New York. Hij heeft dit schilderij ontdekt bij de Berlijnse kunsthandel Wächtler, maar hield het eerst nog voor zich. Later zei hij erover: 'Ik bekeek 't, zag direct—aan dit en aan dat—'t moest een Vermeer zijn. Maar ... ik houd mij stil.'^[4]

Bredius werd al in 1880, pas vijfentwintig jaar oud,

onderdirecteur van het Museum voor Geschiedenis en Kunst te Den Haag. In 1889 volgde zijn benoeming tot directeur van het Mauritshuis. In 1895 vestigde hij zich in de Hofstad, in het huis aan de Prinsegracht 6. Hier zou hij ook later zijn collectie huisvesten en zou dit huis als Museum Bredius bekend worden. Wegens zijn bijzondere verdiensten voor de wetenschap werden hem een aantal eredoctoraten verleend: in 1888 te Giessen, vervolgens in Krakau en tenslotte in 1906 door de Universiteit van Amsterdam. Tot 1909 is hij directeur van het Mauritshuis geweest. In deze periode maakte hij zeker geen vrienden met Victor de Stuers, de belangrijkste man op het Departement voor Kunsten en Wetenschappen en indirect zijn baas. Dat het niet boterde tussen de twee vond wellicht al zijn kiem in het feit dat ook De Stuers de functie van directeur van het Mauritshuis had geambieerd. De kersvers benoemde directeur herschreef in zijn eerste catalogus (1889) tal van eerdere door De Stuers geredigeerde toeschrijvingen van kunstwerken. De stemming verslechterde pas echt met de zogenaamde boekencrisis in 1899. Bredius wilde een groter aankoopbudget voor de bibliotheek, iets waar De Stuers op tegen was. Hij vond het niet nodig dat het Mauritshuis een eigen kunstbibliotheek aanlegde, terwijl het zeer nabij de Koninklijke Bibliotheek had.^[5] Hierop wendde Bredius zich tot de minister, om het belang van een goede bibliotheek te onderstrepen: 'Voor eenige jaren kocht Jhr. Mr. Victor De Stuers te Brussel eene schilderij (XVIde eeuwsch portret) dat hij de toenmalige Minister als buitengewoon merkwaardig aanbeval, en mitsdien voor 's Rijksmuseum aangekocht werd. Ware de Referendaris meer vertrouwd geweest met de geïllustreerde werken over het Berlijnsch museum—hij zou die schilderij, een kopie van een portret van Jan van Scorel te Berlijn—niet zoo grif gekocht hebben ...'^[6]

Bredius nam in 1909 afscheid als directeur van het Mauritshuis, een beslissing die naar eigen zeggen ingegeven was door gezondheidsredenen. Vanaf dat moment ging Bredius zich weer toeleggen op reizen en het

doen van onderzoek en publiceren. Ook ging hij door met verzamelen voor zijn eigen collectie, maar ook voor musea, iets waar hij al jong mee was begonnen. In de periode 1889–1929 kocht hij zo'n vijftintig schilderijen, die hij bij zijn leven aan het Mauritshuis in bruikleen gaf. Hierbij waren onder andere vier schilderijen van Rembrandt! Dit zijn de *Saul en David*, *Homerus dicteert zijn verzen*, *De twee negers* en de *Andromeda*. Ook was er een *Studie van een oude man* bij, die Bredius altijd omschreef als 'De vader (van Rembrandt)', maar welke in 1986 als echte Rembrandt is afgevalen.

Illustratief voor zijn handelen is de aankoop van de *Saul en David*. Dit belangrijke schilderij van Rembrandt werd in 1898 door de kunsthandel Durand-Ruel ingezonden naar de Rembrandt-tentoonstelling die ter ere van de inhuldigingen van Koningin Wilhelmina in Amsterdam werd georganiseerd. Het stuk was te koop voor 200.000 Franse francs. In de bestuursvergadering van de Vereniging Rembrandt stelde dr. Cornelis Hofstede de Groot, directeur van het Amsterdamse Rijksprentenkabinet, voor om 25.000 gulden uit de opbrengst van de Wilhelmina-tentoonstelling te bestemmen voor de aankoop van dit schilderij. Het Rijk, dat geadviseerd werd door de bovengenoemde De Stuers en Johan Philip van der Kellen, voelde er echter niets voor het stuk aan te kopen. Hierop besloot Bredius dat hij 't stuk zelf zou koopen, zijn equipage [zou] afschaffen, zijn hierdoor bespaarde jaarlijkse uitgave kapitaliseeren, en 't stuk aan het Rijk in bruikleen zou afstaan.' Zo offerde dus Bredius zijn koets voor deze fraaie Rembrandt, die vervolgens als bruikleen in het Mauritshuis een plek vond en sindsdien nog steeds een van de belangrijkste werken in de collectie is.

Twee jaar later, in 1900, kwam het op 1638 gedateerde *Bruggetje* van Rembrandt op een veiling bij Christie's in Londen. Bredius was in die dagen lid van het Dagelijks Bestuur van de Vereniging Rembrandt (later zou hij overigens erelid van deze vereniging worden). Hij attendeerde het bestuur op dit stuk en bepleitte een grote gift, zodat de directeur van het Rijksmuseum, jhr.

B.W.F. van Riemsdijk, een poging kon wagen het stuk op de veiling te kopen. De Vereniging schonk 10.000 gulden; de staat deed er vervolgens een toezegging van 16.000 gulden bij, zodat Van Riemsdijk met een redelijk bedrag kon afreizen naar Londen. Bredius had hem toegezegd dat, mocht Van Riemsdijk alsnog tekort komen, hij het verschil wel zou bijpassen. Dankzij deze toezegging kon het Rijksmuseum het stuk voor iets meer dan 28.000 gulden in de wacht slepen.^[7]

Bij zijn overlijden bleek dat Bredius alle vijftientig schilderijen aan het Mauritshuis had nagelaten.^[8] Ook aan andere musea, zoals het Rijksmuseum, het West-Fries Museum en het Haags Gemeentemuseum, legateerde hij enkele schilderijen. Bij zijn leven al schonk hij enkele stukken, zoals een *Portret van een historicus*, dat hij in 1880 aan het toen net opgerichte Koninklijk Oudheidkundig Genootschap heeft gegeven.^[9] In zijn woonhuis aan de Prinsegracht bouwde hij dus een eigen collectie op, die het best omschreven kan worden als een verzameling van hoogtepunten van kleine zeventiende-eeuwse meesters en bijzondere stukken van grote meesters. De basis van deze collectie werd gevormd door enkele stukken uit familiebezit.

Toen Bredius in 1922 verhuisde naar Monaco, verkocht hij zijn huis, tezamen met *De sater en de boer* van Jan Steen, aan de gemeente Den Haag voor 100.000 gulden. Zijn collectie gaf hij in bruikleen aan de gemeente, onder het beding dat deze het als Museum Bredius opengesteld zou houden. Bij zijn overlijden in 1946 bleek ook de collectie aan de gemeente legateerd te zijn. Bredius verliet Den Haag, naar eigen zeggen, om fiscale redenen: 'Men laat mij geen keus. Ik betaal 56/60% van mijn inkomen aan belastingen. En verder de fiscus wil alles hebben. Door zuinig beheer en klein dividend brengt de liquidatie [van de fabriek] mij wel weer geld, maar de fiscus wil dat alweer als inkomen behandelen.' Op dit vertrek naar Monaco kom ik straks nog terug.

De collectie toont een keur aan zeventiende-eeuwse meesters en een enkel negentiende-eeuws werkje, zoals

een klein fraai kerkinterieur van Johannes Bosboom. De – wat ik maar noemen zal – hoogtepunten van kleine meesters zou men nu niet altijd meer dat predikaat verlenen, zeker in het licht van de huidige veilingprijzen. Men dient dat met de blik van toen en met de kennis van de kunstgeschiedenis van toen te zien. Zo is er bijvoorbeeld een zeer fraai werk van J.C. Droochsloot, een kunstenaar die in die dagen nauwelijks bekend was, maar tegenwoordig in elke veilingcatalogus van schilderijen van oude meesters wel is vertegenwoordigd. Deze schilder van vaak alledaagse boerentaferelen is in het museum vertegenwoordigd met het allegorisch schilderij *De zeven werken van barmhartigheid*.

Ook wist Bredius soms 'ensembles' bijeen te brengen. In de collectie bevindt zich een portret van de kunstenaar Jan van Os door Hendrik Pothoven. Deze kunstenaar genoot vooral bekendheid om zijn stillevens, en Bredius slaagt er dan ook in om een aantal ervan, geschilderd door Van Os, bij dit portret te hangen. Van Rembrandt, van wie Bredius zoals gezegd een aantal topwerken voor het Mauritshuis kocht, hield hij een prachtige, interessante *Christus en buste* voor zijn eigen verzameling. De authenticiteit van dit stuk is door de jaren heen meerdere malen ter discussie geweest. Albert Blankert, de samensteller van de catalogus van Museum Bredius is geneigd het stuk het voordeel van de twijfel te geven, maar het laatst overgebleven lid van het Rembrandt Research Project, prof. Ernst van de Wetering, wijst het stuk resoluut af. Hoe dan ook, dit schilderij was de 'beelddrager' van de tentoonstelling 'Jezus in de Gouden Eeuw', die in 2000 en 2001 in de Rotterdamse Kunsthal werd georganiseerd. Overigens was de werktitel van deze tentoonstelling 'Jezus is jarig', maar men was bang daarmee sommige bevolkingsgroepen te kwetsen.

Naast deze Rembrandt zijn er werken van bekende schilders als Aert van der Neer, Godfried Schalcken, Matthias Stom en Sybrant van Beest. Met wel vijf werken is Jan Steen vertegenwoordigd. Jan Steen kennen wij vooral als schilder van het dagelijks leven en

vanwege zijn moraliserende schilderijen. Een mooi voorbeeld daarvan is *Paar in slaapvertrek*. Minder bekend is zijn werk als historieschilder, maar ook daarvan heeft de collectie een paar mooie stukken, zoals het bovengenoemde *De sater en de boer*. Het sinds kort ongetwijfeld bekendste stuk van Jan Steen in Museum Bredius is *De bruidsnacht van Tobias en Sara*. Dit stuk is de afgelopen tijd meerdere malen in de publiciteit geweest, toen bekend werd dat het in het kader van de restitutie van de collectie Goudstikker overgedragen moest worden aan Marei von Saher, erfgenaam van Jacques Goudstikker.^[10] Dit schilderij was tot in de negentiende eeuw één geheel, tot het moment dat het gesplitst werd. In de collectie van Abraham Bredius bevond zich het rechterdeel van het schilderij, de aartsengel Rafel die de boze geest Asmodeüs boeit. Het linker deel, tevens het charmantste en aantrekkelijkste, stelt de bruidsnacht voor en bevond zich voorheen in de collectie van Jacques Goudstikker, en nadien in de collectie van het Rijk, in bruikleen gegeven aan het Utrechtse(!) Centraal Museum. Daar was het zeker op zijn plaats, want Jan Steen had zich in dit (deel van het) schilderij duidelijk laten inspireren door een werkje van zijn leermeester Nicolaus Knüpfer, dat eveneens in het Centraal Museum hangt. In de jaren '90 is besloten de twee delen weer samen te voegen, en sindsdien hangt het gereconstrueerde stuk in Museum Bredius. Toen in 1996 op advies van de Restitutiecommissie de Staatssecretaris voor Cultuur besloot om de schilderijen uit de collectie Goudstikker aan de erven terug te geven, bleek men naar aanleiding van dit schilderij met een probleem geconfronteerd te worden.

Op de lijst van Goudstikker stond immers alleen het linkerdeel en sinds de hechting van de twee delen was er sprake van een nieuw schilderij en een gedeeld eigendom. Uiteindelijk heeft de Restitutiecommissie zich over deze kwestie gebogen en in 2008 bepaald dat Marei von Saher het schilderij van de Gemeente Den Haag moet kopen voor € 622.478,54. Bijkomstig probleem is de testamentaire last van Bredius, die heeft

bepaald dat de schilderijen nimmer Den Haag mogen verlaten. Deze testamentaire last is nog niet opgeheven en ondertussen hangt het schilderij nog steeds aan de Vijverberg.^[11]

Bredius heeft een groot deel van zijn leven 'gedeeld' met zijn steun en toeverlaat Joseph Otto Kronig (1887-1984). Kronig was kunstcriticus en woonde reeds in 1916 bij Bredius aan de Prinsegracht. Voordat Bredius naar Monaco vertrok, heeft Kronig zich formeel in Florence gevestigd, waar Bredius een huis voor hem had gekocht. Later zouden Kronig en Bredius veelvuldig tussen Florence en Monaco pendelen. In 1946 bleek Kronig enig erfgenaam van Bredius te zijn. Na diens overlijden werd een deel van de inboedel van de Villa Evelynne op 9 juni 1992 geveild door Auctioneers Glerum aan het Westeinde in Den Haag, op een steenworp afstand dus van Bredius' oude huis aan de Prinsegracht. De kwaliteit van met name de schilderijen was bedroevend. Bredius had alle goede schilderijen in Den Haag gelaten en had kennelijk slechts die stukken naar het warme zuiden meegenomen die hij aan de hitte durfde bloot te stellen, omdat ze er toch niet toe deden.

Het Bredius Museum aan de Prinsegracht werd om bezuinigingsredenen in het midden van de jaren '80 gesloten. Dankzij de inspanningen van de werkgroep—later Stichting Bredius Genootschap—is de collectie sinds 1991 gehuisvest aan de Lange Vijverberg 14 te Den Haag. Dit pand en het belendende nummer 15 was evenals het Huis Bredius eigendom van de gemeente Den Haag en huisvestte tot begin jaren '80 het Kostuummuseum, dat om dezelfde redenen van bezuiniging destijds werd gesloten. De stichting kon een koper vinden voor beide panden en wist zo het museum onder dak te krijgen op nummer 14, voor het symbolische huurbedrag van één gulden per jaar.

Bredius gaf in zijn woonhuis aan de Prinsegracht vaak huisconcerten, waar vooraanstaande persoonlijkheden als Richard Strauss en de dirigent Willem Mengelberg, de zonen van de ex-keizer van Duitsland, de

groothertog van Saksen-Weimar en Louis Couperus te gast waren. Couperus, die evenals Bredius behoorde tot wat we tegenwoordig gerust het homoseksuele circuit kunnen noemen, was een huisvriend van Bredius. Ook de bekende portretschilder Antoon van Welie (1866-1956) behoorde tot deze vriendenkring, hoewel hij nooit aanwezig was bij de huisconcerten.^[12] In 1918 heeft Van Welie een portret van Bredius gemaakt, dat nu een prominente plaats heeft in de hal van het museum. Louis Couperus was overigens ook geen lid van De Witte, iets wat in het Gedenkboek zelfs wordt omschreven als dat hij 'pertinent geen lid' was.^[13] Daarentegen figureert De Witte in veel van zijn werken. Couperus' vader was echter wel lid.

In 1920 wordt Den Haag opgeschrikt door een groot schandaal. De politie had een inval gedaan bij een zogenaamd *ballet rose* en had daar diverse vooraanstaande personen aangetroffen. De namen van ritmeester Carel Sixma baron van Heemstra, Couperus, Bredius, Axel Fürst von Thurn und Taxis en zelfs Prins Hendrik werden genoemd. Deze *ballets roses* waren bijeenkomsten waar twintig tot vijftig jongelieden van zestien tot twintig jaar 'in adamskostuum' dansten voor heren van middelbare leeftijd; dat er ook andere activiteiten plaatsvonden laat zich raden. Omdat ook Prins Hendrik, de echtgenoot van Koningin Wilhelmina erbij betrokken zou zijn geweest, werd alles breed uitgemeten in de kranten en deed het veel stof opwaaien in het doorgaans gemoedelijke leven in de Residentie. Van groot belang was het de aanwezigheid van de Prins te ontzenuwen, iets wat dankzij een diplomatiek optreden van de Haagse commissaris Van 't Sant redelijk gelukt is.^[14] Ook bleek de aanwezigheid van Bredius op een foute veronderstelling te berusten. Het is zeer aanneemelijk dat deze publiciteit de eminente kunsthistoricus niet lekker gezeten zal hebben. Zijn naam was bezoeeld en openlijk werd hij beticht van homoseksualiteit, iets wat in die dagen een zeer gevoelig onderwerp was. Het vertrek van Joseph Kronig uit de Hofstad kan mogelijk ook in verband worden gebracht met een be-

schamend incident: in 1920 namelijk wordt Kronig opgepakt door de politie wegens 'militaire prostitutie'. In die tijd boden vele militairen tegen betaling seksuele diensten aan. De Haagse politie was hier zeer alert op en toen Bredius hiervan werd verdacht stonden er regelmatig agenten voor het huis aan de Prinsegracht geposteed. Op zo'n avond werd Kronig voor militair aangezien en voor verhoor aangehouden en meegenomen naar het bureau. Hij werd verder niet vervolgd.^[15]

Tenslotte zal het volgende voorval mogelijk ook bijgedragen hebben tot Bredius' motieven om Den Haag te verlaten. Op oudejaarsnacht 1921 werd de Haagse advocaat Jacques Wijsman vermoord in de trein van Den Haag naar Amsterdam. Bredius werd in de pers in dit verband genoemd. Wijsman zou namelijk met een vriendje van Bredius aan de haal zijn gegaan, waarop deze Wijsman door een handlanger zou hebben laten vermoorden.^[16] Alles bijeen genomen was het Bredius waarschijnlijk te warm onder de voeten geworden en ging hij op zoek naar een huis in Monaco. Toen hij in 1922 een huis had gevonden stuurde hij zijn huismeester Goudkamp een kaart waarop hij schreef: '*Huis gekocht!* Maar nog niets aan buurman zeggen [,] niets beloven, zal toch voor hem zorgen ... B.'^[17]

In Monaco liet de oude vos nog meerdere malen van zich horen. Zijn bekendste optreden was de 'echting' van de beroemde *Emmaüsgangers* van Han van Mee-geren, wellicht de bekendste kunstvervalsing van de twintigste eeuw. Als Bredius dit schilderij niet aan Johannes Vermeer had toegeschreven, was het wellicht nooit door dr. Dirk Hannema gekocht voor Museum Boijmans, waar het een hoofdrol vervulde in de jubileumtentoonstelling in 1938 ter gelegenheid van het ambtsjubileum van Koningin Wilhelmina. Vlak na de oorlog in 1946 kwam dit alles uit toen Han van Mee-geren bekende zelf de maker van dit stuk te zijn geweest. Vermoedelijk heeft de hoogbejaarde Bredius dit niet meer geweten: nog in hetzelfde jaar is hij overleden.^[18] In 1984 sloot het Brediusmuseum aan de Prinsegracht definitief zijn deuren. Het pand werd verkocht aan de

Stichting Stadsherstel, die het in appartementen heeft opgedeeld. Op de gevel prijkt de naam Huis Bredius. De collectie vond een nieuw onderdak op nog geen vijf minuten lopen van het Plein. Daar is aan de Lange Vijverberg 14 in 1991 het Museum Bredius heropend. Wij zijn nu vijfentwintig jaar verder; in 1984 was er even sprake van een dependance van het Mauritshuis in De Witte. Het toeval wil dat nu, in 2009, is besloten dat dit museum in het linkerdeel van het Pleingebouw zijn uitbreiding gaat krijgen. De oud-directeur van het Mauritshuis, dr. Abraham Bredius, zal deze ontwikkeling zeker hebben toegejuicht.

[1] Dr. mr. L. de Gou e.a., *De Nieuwe of Littéraire Sociëteit De Witte. 200 jaar. Een heerlijk onderonsje*, Den Haag, 2002, p. 237

[2] De Gou, op. cit., p. 122

[3] De biografische gegevens zijn, tenzij anders wordt vermeld, ontleend aan: L. Barnouw-de Ranitz, 'Abraham Bredius, een biografie', in: Albert Blankert, *Museum Bredius. Catalogus van de schilderijen en tekeningen*, Zwolle-Den Haag, 1991, pp. 13-27. Voor een beknopte biografie verwijs ik naar: R. Ekkart, 'Abraham Bredius', in: *125 jaar Vereniging Rembrandt 1883-2008*, pp. 33-36

[4] B. Broos, 'Een hoogst onbehagelijke Vermeer', in: *Mauritshuis in focus*, 8, 1995, pp. 21-26

[5] De Koninklijke Bibliotheek was toen nog gehuisvest in het Huis Huguelan, thans Hoge Raad, aan het Lange Voorhout

[6] Citaat uit Barnouw, op. cit., p. 17

[7] P. Hecht, *125 jaar openbaar kunstbezit met steun van de Vereniging Rembrandt*, Zwolle, 2008, p. 45

[8] Zie hiervoor: Marjolein de Boer, Josefine Leistra, Ben Broos, *Bredius, Rembrandt en het Mauritshuis!!!; een eigenzinnig directeur verzamelt. Catalogus tentoonstelling*, Den Haag (Mauritshuis), 1991

[9] Dit stuk kan mijns inziens worden toegeschreven aan Harmanus Serin (1685-na 1755) en is sinds 1972 in bruikleen bij het Rijksmuseum (inv. nr. C1570)

[10] Zie voor het besluit van de Restitutiecommissie het persbericht RC 3.93 d.d. 28 oktober 2008 van de Restitutiecommissie (www.restitutiecommissie.nl/rc_3.93/persbericht_rc_3.93.html). Over de kwestie Goudstikker is met name in de pers veel geschreven. Zeer verhelderend is: Pieter den Hollander, *De zaak Goudstikker*, Amsterdam, 1998

[11] Tijdens het schrijven van dit artikel, medio augustus 2009, hing het schilderij er nog

[12] Zie voor Van Welie: K. van Lieverloo en P. Roelofs, *Antoon van Welie (1866-1956). De laatste decadente schilder*, Nijmegen (Museum Het Valkhof), 2007

[13] De Gou, op. cit., p. 238

[14] Th. van der Meer en P. Snijders, 'Ernstige moraliteits-toestanden in de residentie. Een 'whodunnit' over het Haagse Zedenschandaal van 1920', in: *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 4, 2002, 2, pp. 371-407. In dit artikel wordt aannemelijk gemaakt dat noch de Prins noch dr. A. Bredius bij dit schandaal betrokken zijn geweest

[15] Th. van der Meer, op. cit., pp. 382-383. De auteurs stellen dat Bredius zelfs als 'flikker' bekend stond

[16] Th. van der Meer, 'Moord in de sneltrein', in: *Ons Amsterdam*, oktober 2006, pp. 380-384

[17] Deze ansichtkaart bevindt zich in de collectie van het museum en maakt deel uit van een grote collectie ansichtkaarten die de kleinzoon van Willem Goudkamp aan het museum heeft geschonken. Zij vormen een prachtige bron voor verdere studie over het reisgedrag van Bredius

[18] Over dit onderwerp is veel geschreven; zie onder andere: J. van der Meer Mohr, 'Bredius en zijn Emmaüsgangers van Vermeer. Een nieuwe reconstructie', in: *Origine*, 5, 2006, pp. 24-29 en idem 6, 2006, pp. 19-23. Recent zijn over Han van Meegeren weer twee interessante boeken verschenen: E. Dolnick, *The Forger's Spell*, New York, 2008 (Nederlandse editie *De Vervalsers*, Amsterdam, 2009) en J. Lopez, *The man who made Vermeers*, New York, 2008

José van der Helm, Jeroen Friedericy e.a

Haagse annonces

Leden van de Utrecht Tafel van Sociëteit De Witte
berichten over Den Haag in heden en verleden